

Jeffrey D. Sachs, Columbia Üniversitesi'nde Ekonomi Profesörü ve Yeryüzü Enstitüsü Direktörü'dür. Ayrıca Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin Binyıl Kalkınma Hedefleri konusunda Özel Danışmanıdır.

Prof. JEFFREY D. SACHS

Küresel ekonominin kurumsal suç dalgası

Dünya, şirket yolsuzlukları içinde boğuluyor ve bu sorunlar muhtemelen en çok da sözde "iyi yönetim" sahibi, zengin ülkelerde bulunuyor. **Yoksul ülkelerin hükümetleri belki daha fazla rüşvet alıyor** ve daha çok yasalarını ihlal ediyorlar ancak en büyük suçları işleyen küresel şirketleri barındıranlar zengin ülkeler. Para tüm kapıları açıyor ve dünyanın dört bir yanında politika ve piyasaları yozlaştırıyor.

Son zamanlarda görevi kötüye kullanma ile ilgili yeni bir haberin çıkmadığı bir gün bile geçirmiyoruz. Geçtiğimiz on yıl içinde hemen her Wall Street firması, sahte muhasebe kayıtları, içeriden bilgilendirme, menkul kıymet sahtekârlığı, saadet zincirleri veya CEO'ların doğrudan zimmete para geçirmesi nedeniyle büyük miktarda para cezaları ödedi. Devasa bir içeriden bilgilendirme şebekesi, New York'ta halen yargılanıyor ve mali sektörün bazı önde gelen isimlerini de kapsıyor. Üstelik Amerika'nın en büyük yatırım bankalarının, çeşitli güvenlik ihlali suçlamaları için mahkeme dışında uzlaşmak üzere bir dizi para cezası ödemesinin ardından.

Wall Street'in en büyük bankalarının ilkesiz davranışı ile tetiklenen tarihteki en büyük mali krizden iki yıl sonra, tek bir mali sektör önderi bile hapse girmedi. Şirketler, görevlerini kötüye kullanma nedeniyle cezalandırıldığında ise bedeli CEO'ları ve müdürleri değil, hissedarlar ödüyor. Cezalar daima, haksız kazançların çok küçük bir bölümü kadar oluyor. Bu da Wall Street'in yozlaşma uygulamalarının gayet iyi getirisini olduğunu gösteriyor. Bankacılık lobisi bugün bile düzenleyicilere ve politikacılara aman vermiyor.

SORUMLULUK YETERSİZ

Yozlaşma, Amerikan siyasetinde de prim yapıyor. Florida'nın bugünkü valisi Rick Scott, Columbia/HCA adlı önde gelen bir sağlık hizmetleri şirketinin CEO'su idi. Şirket, Amerika Birleşik Devletleri'ni faturaları şişirerek dolandırmakla suçlandı ve sonunda 14 cürümü kabul ederek 1,7 milyar dolar ceza ödedi.

FBI soruşturması, Scott'ı işinden etti. Ancak şirketin suçunu kabul etmesinin üstünden on yıl geçtikten sonra, Scott, bu kez "serbest piyasa" cumhuriyetçisi bir siyasetçi olarak geri döndü.

Barack Obama, ABD otomobil endüstrisinin kurtarılması için yardım almak istediğinde, resmi yetkililere komisyon vermektan soruşturma altında olduğunu bildiği halde, Wall Street'in "iş bitiricisi" Steven Rattner'e başvurdu. Rattner, Beyaz Saray'daki işini bitirdikten sonra, birkaç milyon dolarlık ceza ile davayı uzlaşmaya götürdü.

Valiler veya başkanlık danışmanlarının üzerinde neden bu kadar duruyoruz ki? Eski Başkan Yardımcısı Dick Cheney, Halliburton'ın CEO'su olarak görev yaptıktan

sonra Beyaz Saray'a geldi. Halliburton'daki görevi süresince, şirket, ülkenin petrol rezervlerine erişim hakkını almak için (milyarlarca dolara erişim anlamına geliyor) Nijeryalı yetkililere rüşvet verme olayına karıştı. Nijerya hükümeti Halliburton'ı rüşvetçilikle suçlarken, şirket mahkeme dışında uzlaşıp 35 milyon dolar ceza ödedi. Tabii ki bu, Cheney için olumsuz bir sonuç doğurmadı. Haber, ABD medyasında küçük bir dalgalanma yarattı.

DOKUNULMAZLIK KÜLTÜRÜ

Dokunulmazlık çok yaygın, aslına bakılırsa şirket suçlarının çoğunun farkına bile varılmıyor. Farkına varılan pek azı, genellikle hafif cezalarla geçiştiriliyor. Bu da mütevazı bir cezayı (!) şirketin, yani hissedarların ödediği anlamına geliyor. Bu şirketlerin tepesindeki gerçek suçluların, tasalanmaya nadiren ihtiyaçları oluyor. Şirketler çok büyük cezalar ödediğinde bile CEO'lar yerlerinde duruyor. Hissedarlar o kadar dağınık ve güçsüzler ki yönetim üzerinde çok az bir denetime sahipler.

ABD, Avrupa, Çin, Hindistan, Afrika, Brezilya ve ötesindeki yozlaşma patlaması, bunun nedenleri ve artık salgın boyutuna ulaştığı şu sırada nasıl kontrol altına alınacağı hakkında bir dizi zorlu soru ortaya koyuyor.

Şirket yolsuzluğu, iki nedenden ötürü kontrol-den çıktı. İlk olarak, büyük şirketler artık çok uluslu iken,

hükümetler ulusal düzeyde kalıyor. Büyük şirketler mali açıdan o kadar güçlüler ki, hükümetler onlarla boy ölçüşmeye korkuyor.

İkincisi, ABD gibi ülkelerde siyasi kampanyaların başlıca finansörleri büyük şirketler. Politikacıların kendileri de genellikle ya ortaklar ya da en azından şirket kârlarının perde arkasındaki hak sahipleri. ABD Kongresi üyelerinin kabaca yarısı milyoner ve çoğunun da şirketlerle, daha Kongre'ye girmeden önce kurulan yakın bağları var.

Bütün bunların bir sonucu olarak politikacılar genellikle, kurumsal davranışlar sınırı aştığında başka tarafa bakıveriyorlar. Hükümetler yasaları uygulamak istese de şirketlerin yasaların etrafından dolaşacak avukatlar ordusu bulunuyor. Sonuç, çok iyi kanıtlanmış şirket suçlarının para kazandırdığı beklentisine dayanarak, bir dokunulmazlık kültürünün oluşması.

KARANLIK KÖŞELERİ AYDINLATMALI

Servet ve gücün hukuk ile yakın ilişkisi göz önüne alınınca, şirket suçlarını dizginlemek de çok büyük bir savaşım haline geliyor. Neyse ki günümüzdeki hızlı ve yaygın bilgi akışı, caydırıcı ve temizleyici olarak hareket edebiliyor. Yolsuzluk, karanlık ister. Oysa e-posta ve bloglar, facebook, twitter ve diğer sosyal ağlar aracılığıyla giderek daha fazla bilgi gün yüzüne çıkıyor.

Ayrıca, parası ödenen medyada değil, ücretsiz çevrimiçi medyada yeni bir tür politik kampanya yürütecek yeni bir politikacı türüne de ihtiyacımız var. Politikacılar kendilerini şirket başlıklarından kurtardıklarında, şirket suistimallerini denetleme yetisini de yeniden ele alırlar.

Dahası, uluslararası finansın karanlık köşelerini de aydınlatmamız gerekcek, özellikle Cayman Adaları ve ke-tum İsviçre bankaları gibi vergi cennetlerini... Vergi kaçırma, komisyon ödemeleri, yasa dışı ödemeler, rüşvetler ve diğer yasadışı işlemler bu hesapların üzerinden yapılıyor. Bu gizli sistemin sağladığı servet, güç ve kanunsuzluk artık o kadar büyük ki, küresel ekonominin meşruluğunu tehdit eder ve özellikle hükümetlerin politik ve bazı durumlarda işlevsel yetersizlikleri nedeniyle benzeri görülmemiş gelir eşitsizliği ve büyük bütçe açıklarının bulunduğu bir dönemde, servete vergi koyar hale geldi.

Afrika'daki veya bir başka yoksul bölgedeki bir yolsuzluk skandalını bir dahaki duyduğunuzda, nerede başladığını ve yolsuzluğu kimin yaptığını bir sorun. ABD veya diğer "gelişmiş" ülkelerin, yoksul ülkeleri işaret etmemeleri gerekir, çünkü genellikle sorunu yaratan en güçlü küresel şirketler...

Parası ödenen medyada değil, ücretsiz çevrimiçi medyada yeni bir tür politik kampanya yürütecek yeni bir politikacı türüne de ihtiyacımız var. Politikacılar kendilerini şirket başlıklarından kurtardıklarında, şirket suistimallerini denetleme yetisini de yeniden ele alırlar.

Telif Hakkı: Project Syndicate, 2010.

www.project-syndicate.org